
K osudu zástavního práva a tzv. pozastavení práva nakládat při přeměně podoby a některým dalším aspektům tohoto procesu

K otázce postupu emitenta při přeměně podoby zaknihovaných cenných papírů na listinnou se Komise vyslovila již ve stanovisku ze dne 24. září 2001 nahrazeným v důsledku změny legislativy stanoviskem ze dne 23. dubna 2003. V poslední době však obdržela řadu dotazů týkajících se specifické dílčí otázky spojené s procesem přeměny podoby, a to osudu práv váznoucích na zaknihovaném cenném papíru (práva zástavního nebo tzv. pozastavení práva nakládat).

I. Výchozí úvahy

Základním principem přeměny podoby cenného papíru je zachování identity cenného papíru, jehož podoba se přeměňuje. Cenný papír je tak po celou dobu procesu přeměny své podoby jediným existujícím předmětem právních vztahů. Z konstrukce právní úpravy přeměny podoby cenného papíru vyplývá, že k okamžiku zrušení registrace v zákonné evidenci zaknihovaných cenných papírů se mění podoba, a od této chvíle se považuje zákon cenný papír za listinný. Právní úprava výslovně nestanoví, kdy mají být vytisknuty listiny, které jsou tímto cenným papírem. Z logiky věci vyplývá, že by listiny měly existovat právě k okamžiku zrušení registrace cenného papíru. Pokud k tomu z praktických důvodů nedojde, je emitent povinen vyhotovit danou listinu bez zbytečného prodlení poté, co bude registrace zrušena. Ve vztahu k náležitostem cenného papíru je nutné trvat na tom, aby cenný papír bez ohledu na to, kdy fakticky byla listina vyhotovena, svým obsahem odpovídal právnímu stavu, který byl k okamžiku zrušení registrace tak, aby byly z něho byly zřejmé veškeré právní změny, které nastaly po tomto okamžiku. Pokud tedy v důsledku jakýchkoli okolností (především právního nástupnictví) dojde ke změně majitele cenného papíru v době mezi zrušením registrace a vyhotovením listinného cenného papíru emitentem, musí přesto znít cenný papír na jméno původního majitele cenného papíru. Totéž se uplatní i v případech, kdy si majitel cenný papír nepřevzme a emitent akcie ve shodě se zákonem prodá třetí osobě – i tehdy musí cenný papír znít na jméno jeho původního majitele. V případě veřejné dražby pak ve shodě s § 44b odst. 5 zákona o cenných papírech vyznačí dražebník přechod cenného papíru rubopisem.

II. Pozastavení výkonu práva

Vzhledem k tomu, že existují nepopiratelné rozdíly mezi právní povahou zaknihovaného a listinného cenného papíru, vznikají při přeměně podoby cenného papíru situace, kdy je nutné zvláštními postupy řešit osud práv spojených s cenným papírem, které není možné při přeměně jeho podoby zachovat. Takovým právem je i tzv. pozastavení výkonu práva u zaknihovaných cenných papírů ve smyslu § 27 zákona o cenných papírech.

Jedná se o specifické omezení výkonu vlastnických práv k cennému papíru zřizované ve Středisku cenných papírů (dále jen středisko“) pravidelně ve prospěch třetí osoby. Zrušením

registrace cenného papíru však toto omezení zaniká. Nastalou situaci řeší zvláštní ustanovení § 11 odst. 4 a 5 zákona o cenných papírech. Zákon vychází z toho, že emitent po dobu, na kterou bylo pozastavení výkonu práva zaregistrováno, nevydává cenný papír jeho majiteli, čímž dosáhne toho, že majitel po tuto dobu nebude moci cenný papír převést, tedy následků shodných s účinky pozastavení výkonu práva. Výjimku tvoří pouze pozastavení výkonu práva zaregistrovaná na základě příkazu státního orgánu, kdy v takových případech emitent cenný papír vydá přímo tomuto státnímu orgánu.

Před uplynutím doby, na kterou bylo pozastavení výkonu práva zaregistrováno, je emitent povinen vydat cenný papír jeho majiteli pouze tehdy, pokud s tím souhlasí osoba, která je „podle evidence střediska oprávněna zrušit příkaz k registraci pozastavení práva“. Toto ustanovení však nelze vykládat tak, že by takovou osobou byla pouze osoba výslovně uvedená v evidenci střediska, protože takový výklad by vedl k zásahu do práv osob, které by se jinak zrušení pozastavení práva nakládat s cenným papírem domohly, pro což nelze shledat rozumný důvod. Dále lze argumentovat, že účelem právní úpravy v § 11 odst. 4 a 5 zákona o cenných papírech je zajistit, aby v důsledku změny podoby cenného papíru nedošlo k podstatným změnám v postavení osob, které mají práva k předmětnému cennému papíru. Na místě je tedy širší výklad, dle něhož je takovou osobou každá osoba, která by jinak byla oprávněna dosáhnout zrušení zápisu pozastavení výkonu práva ve středisku. Takovou bude bezpochyby vždy osoba, v jejíž prospěch bylo pozastavení práva zaregistrováno. Vzhledem k tomu, že pozastavení výkonu práva k cennému papíru bude zaregistrováno pravidelně na základě smluvního ujednání mezi osobou, v jejíž prospěch má pozastavení práva být zaregistrováno, a majitelem cenného papíru, může se i majitel cenného papíru domáhat jeho vydání, pokud emitentovi prokáže, že jsou splněny podmínky stanovené ve smlouvě s oprávněnou osobou pro to, aby mohl požadovat zrušení pozastavení výkonu práva. Pokud však ze smlouvy takové oprávnění majitele nevyplývá, není mu emitent oprávněn cenný papír vydat, pokud ovšem mu nebude prokázána její neplatnost či zánik její platnosti.

Je nutné upozornit, že emitent zároveň není oprávněn vydat cenný papír ani osobě, v jejíž prospěch bylo pozastavení výkonu práva nakládat s cenným papírem zaregistrováno, pokud tak emitent neučiní na výslovný pokyn majitele cenného papíru. Současně platí, že tyto cenné papíry nelze před uplynutím doby, na kterou bylo pozastavení výkonu práva zaregistrováno, dražit.

Zákon výslovně neřeší postup emitenta v situaci, kdy uplynula doba, na kterou bylo pozastavení práva nakládat s cenným papírem zaregistrováno a majitel cenného papíru si jej nevyzvedne. Dle názoru Komise nelze v takovém případě postupovat dle § 214 obchodního zákoníku a cenný papír vydražit dříve, než emitent poté, co odpadly překážky odevzdání cenného papíru jeho majiteli, vyzve způsobem dle § 11 odst. 10 zákona o cenných papírech majitele cenného papíru k jeho vyzvednutí s tím, že mu dle § 11 odst. 4 zákona o cenných papírech vzniklo právo požadovat odevzdání cenného papíru. Až pokud si majitel cenný papír nevyzvedne ve lhůtě dle § 11 odst. 10 zákona o cenných papírech od tohoto oznámení, je možné přistoupit ve shodě s uvedeným ustanovením k dražbě.

III. Zástavní právo

Zvláštní postup upravuje § 11 odst. 6 zákona o cenných papírech pro případy, kdy je cenný papír, jehož podoba je přeměňována, zastaven. Na trvání zástavního práva nemá okolnost změny podoby cenného papíru vliv. Právo na vydání listinného cenného papíru vzniká nikoli

jeho majiteli, ale zástavnímu věřiteli. Zákon tak dociluje stejného stavu, jaký by nastal, pokud by cenný papír byl již od počátku zastaven jako listinný (srov. § 40 odst. 1 zákona o cenných papírech). Shodně s postupem dle § 41 zákona o cenných papírech může emitent se souhlasem zástavního věřitele uložit cenný papír spolu s prvopisem nebo úředně ověřenou kopií zástavní smlouvy do úschovy nebo úschovy a správy. V případě cenných papírů na jméno (na řad) je emitent povinen učinit zástavní rubopis za jeho majitele.

Vzhledem k tomu, že právo na vydání cenného papíru vzniká ve smyslu § 11 odst. 6 zákona o cenných papírech zástavnímu věřiteli, je dle názoru Komise emitent povinen postupovat analogicky dle § 11 odst. 10 zákona o cenných papírech a uveřejnit výzvu k převzetí cenného papíru zástavnímu věřiteli, příp. mu výzvu poslat na adresu sídla nebo bydliště.

Vzhledem k tomu, že právo na vydání cenného papíru vzniká ve smyslu § 11 odst. 6 zákona o cenných papírech zástavnímu věřiteli, je dle názoru Komise emitent povinen postupovat analogicky dle § 11 odst. 10 zákona o cenných papírech a uveřejnit výzvu k převzetí cenného papíru zástavnímu věřiteli, příp. mu výzvu poslat na adresu sídla nebo bydliště. Pokud si však zástavní věřitel cenný papír ve lhůtě stanovené dle § 11 odst. 10 zákona o cenných papírech nepřevzme, nelze však cenný papír ve smyslu uvedeného ustanovení vydražit. Takový postup by znamenal podstatný zásah do práv jeho majitele, kdy uvedeným postupem by mohlo de facto dojít k realizaci zástavního práva ještě před splatností zajištěné pohledávky.

IV. Postup emitenta v případě, že se akcie nepodaří prodat

Zmocnění emitenta k prodeji akcií je zákonem stanovený způsob řešení situace způsobené nečinností akcionáře. V praxi ale může dojít k situaci, kdy v držení společnosti zůstanou listinné akcie, které si akcionáři při výměně akcie v rámci změny podoby akcií nepřevzali a které se nepodařilo ani prodat ve veřejné dražbě, tedy kdy způsob předpokládaný zákonem situaci vyřešit nemůže.

Možná východiska jsou dvě – požadovat opakování dražby do doby, než k prodeji dojde, anebo na další dražbu rezignovat. Podle názoru Komise není první přístup správný ani účelný. Emitent může, bude-li v daném případě naděje na úspěšný prodej, nabídnout cenné papíry v dražbě opakovaně, zákon jej ale nemůže nutit k opakovaným pokusům o prodej v situaci, kdy chybí kupující. Emitent se ocitá v postavení schovatele, kterému uschovatel neposkytuje potřebnou součinnost k splnění závazku, kterou upravuje § 525 obchodního zákoníku. Emitent si tedy může cenné papíry ponechat v úschově, případně se je pokusit opětovně vydat jejich majiteli. Soluce cestou prodeje „vhodným způsobem“ bude mít jen omezené uplatnění, protože jako vhodný způsob zákon uznává v případě neregistrovaných cenných papírů pouze dražbu.

IV. Účast na valné hromadě v době mezi přeměnou podoby a vyzvednutím nebo prodejem cenného papíru

Změna podoby cenného papíru nemá vliv na obsah práv spojených s cenným papírem. I v případě, že došlo k přeměně jeho podoby a nebyl vydán svému majiteli (ať již z důvodu registrovaného pozastavení práva nakládat s cenným papírem nebo pouze proto, že si ho jeho majitel nevyzvedl), nepřestává být cenný papír v jeho majetku.

Pokud se jedná o akcie, je tedy majitel cenného papíru oprávněn vykonávat veškerá práva z akcie vyplývající až do okamžiku, kdy vlastnické právo k akci získá třetí osoba, pokud ovšem omezení jejich výkonu nespočívá v jiných právních okolnostech. V případě akcií na jméno je ve vztahu ke společnosti rozhodný stav zápisu v seznamu akcionářů, který je každá akciová společnost povinna vést dle § 156 odst. 2 obchodního zákoníku, pokud ovšem nebude prokázáno, že se majitelem akcie stal někdo jiný (především půjde o případy právního nástupnictví).

V případě akcií na majitele, kdy má společnost z nějakého titulu vlastní akcie ve své držbě, aniž by je zároveň měla ve svém majetku, společnost zpravidla ví, kdo je jejich majitelem, tedy kdo je jejím akcionářem. V takovém případě nemůže této osobě odeprít možnost účastnit se valné hromady, byť by dle stanov bylo podmínkou pro účast předložení listinné akcie a akcionář by akci předložit nemohl, protože ji drží sama společnost. Pomineme-li zřejmý rozpor tohoto postupu s dobrými mravy (zvláště v případě, kdy si akcionář akci nemůže vyzvednout, např. při výše zmíněné situaci vzniklé v důsledku registrace pozastavení práva nakládat s cenným papírem), je možné dále argumentovat tak, že mezi společností a akcionářem v těchto případech vzniká vztah analogický vztahu ze smlouvy o úschově. Společnost vystupuje v pozici schovatele, přičemž ve smyslu § 156 odst. 7 obchodního zákoníku má být účast na valné hromadě umožněna tomu, kdo se prokáže prohlášením osoby, která vykonává úschovu nebo uložení podle zvláštního předpisu, o tom, že u sebe drží jeho akcie. Teoreticky by mohl akcionář požadovat i po společnosti držící jeho akcie vydání takového potvrzení, které by poté této společnosti předložil na valné hromadě. Vzhledem k tomu, že takový postup je zbytečný, protože by společnost vystavila potvrzení jen proto, aby bylo nakonec předloženo jí samé, je nutné konstatovat, že pokud si je společnost vědoma, kdo je majitelem akcie k rozhodnému dni, musí této osobě účast na valné hromadě umožnit i bez toho, aby tato osoba byla nucena prokazovat, že je skutečně akcionářem. Nelze však vyloučit, že jiná osoba prokáže společnosti, že je oprávněná vykonávat práva spojená s akcií, a v takovém případě musí společnost umožnit účast na valné hromadě této osobě.

Povinnost vydat potvrzení o tom, že drží akcie, které jsou v majetku akcionáře, který se hodlá zúčastnit valné hromady emitenta, má i zástavní věřitel, pokud mu byly akcie předány dle § 40 odst. 1 zákona o cenných papírech, ale i v případech, kdy mu byly vydány emitentem dle § 11 odst. 6 zákona o cenných papírech. I zástavní věřitel má v těchto případech postavení uschovatele. Zástavní věřitel však potvrzení za účelem uplatnění práv spojených se zastavenými akciemi nevydává, pokud sám bude na základě zástavní smlouvy jediným oprávněným k jejich výkonu (§ 43 odst. 5 zákona o cenných papírech).

Prezidium Komise schválilo dne 11. června 2003.

Kontaktní osoba:

JUDr. Vlastimil Pihera, tel.: 221 096 233, e-mail: vlastimil.pihera@sec.cz